

Вважаючи на неадекватність поводження щодо малолітніх літніх осіб, отримувану інформацію СБУ про масове вживання російськими військовими наркотичних і алкогольних речовин під час військових дій в Україні, на наш погляд, доречно було б призначати психіатричну експертизу щодо затриманих за злочини, поєднані із зґвалтуваннями. Відповідно до ст. 509 КПК України, психіатрична експертиза може бути призначена у тому випадку, коли поведінка особи під час вчинення злочину була а бо є неадекватною. На нашу думку, дії статевого характеру, які пов'язані з новонародженими, немовлятами, малолітніми, а також вчинення таких дій з присутністю батьків таких дітей, з використанням сторонніх предметів побутового характеру, також дії статевого характеру з особливою жорстокістю по відношенню до літніх осіб, чоловічої і жіночої статі після 65-70 років не можуть вважатись адекватними, не охоплюють на 100% суб'єктний склад російської армії, а тому потребують спеціальних знань в області психіатрії з подальшими висновками щодо психічного стану таких осіб.

Список використаних джерел:

1. Пиріг В. Понад 20 % українських біженок заявили про сексуальне насильство з боку росіян. ZAXID.NET. 31.03.2022. URL: https://zaxid.net/ponad_20_ukrayinskih_bizhenok_zayavili_pro_seksualne_nasillya_z_boku_rosiyan_n1539881. (дата звернення: 3.05.2022).
2. Jones J.S.1., Rossman L., Wynn B.N., Ostovar H. Assaultants' sexual dysfunction during rape: prevalence and relationship to genital trauma in female victims. Journal of Emergency Medicine. May 2010. Volume 38, Issue 4, pp. 534.

Ключові слова: воєнний стан, доказ, доказування, зґвалтування, наслідки, судова експертиза.

Key words: martial law, evidence, evidence, rape, consequences, forensic examination.

КЛИМАСЬ РУСЛАН ВОЛОДИМИРОВИЧ

*Інститут державного управління та наукових досліджень
з цивільного захисту, начальник відділу досліджень,
статистики пожеж та надзвичайних ситуацій*

ОГЛЯД МІСЦЯ ПОЖЕЖІ ЗА НАЯВНОСТІ ВИБУХОНЕБЕЗПЕЧНИХ ПРЕДМЕТІВ СПЕЦІАЛІСТАМИ ДОСЛІДНО-ВИПРОБУВАЛЬНИХ ЛАБОРАТОРІЙ ДСНС В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Під час російської військової агресії проти України у період дії воєнного стану [1], починаючи з 24 лютого 2022 року, на території майже всіх областей України виникає низка пожеж, спричинених потраплянням

артилерійських снарядів і вибухами боєприпасів унаслідок обстрілів об'єктів військової та цивільної інфраструктури.

Для руйнування об'єктів ворог застосовує системи залпового вогню, авіаційні бомби, крилаті та балістичні ракети. Внаслідок вогневого ураження виникають масштабні пожежі, територія об'єктів забруднюється вибухонебезпечними предметами, існує загроза нанесення повторних ударів. Так, лише за перші 45 днів вторгнення російських збройних сил на території Волинської, Житомирської, Київської, Луганської, Львівської, Миколаївської, Рівненської, Харківської, Хмельницької областей виникло 14 пожеж на складах нафти та нафтопродуктів, спричинених потраплянням артилерійських снарядів, до гасіння яких залучалося близько 450 чоловік особового складу підрозділів ДСНС та 85 одиниць техніки. Через постійні обстріли гасіння окремих пожеж, навіть, не проводилося [2].

Звичайно, ці пожежі також необхідно досліджувати, встановлювати конкретні причини їх виникнення, оформлювати по ним відповідні матеріали. Розслідування злочинів, пов'язаних із пожежами, також неможливе без використання спеціальних знань.

У Державній службі України з надзвичайних ситуацій проведення робіт, пов'язаних із дослідженням пожеж і встановленням причин їх виникнення виконують дослідно-випробувальні лабораторії територіальних органів ДСНС [3].

Але умови сьогодення призводять до однієї з головних проблем: як дослідити пожежу, провести її огляд, якщо це може бути небезпечно для життя і здоров'я особового складу-спеціалістів дослідно-випробувальних лабораторій (далі – ДВЛ).

Більше того, починаючи від 2012 року, із введенням у дію нового *Кримінального процесуального кодексу України* [4] порядок залучення в цілому співробітників ДСНС до дослідження пожеж суттєво змінився. А прийнятий «Порядок спільних дій Національної поліції України, Державної служби України з надзвичайних ситуацій та Експертної служби Міністерства внутрішніх справ України під час проведення огляду місця пожежі, виявлення, припинення, попередження та розслідування кримінальних правопорушень та інших подій, пов'язаних з пожежами» [5] – повною мірою не вирішив питання чіткого залучення спеціалістів ДВЛ до дослідження пожеж. Процесуальні підстави залучення фахівців ДВЛ як спеціалістів до участі в кримінальному провадженні у справах по пожежам розглянуто в праці [6].

Разом із тим, аналіз вищенаведених актів законодавства та наукових праць із питань залучення спеціалістів до огляду місця пожежі, участі у розслідуванні пожеж не дає відповіді щодо алгоритму дій по дослідженню пожеж спеціалістами ДВЛ за можливої наявності вибухонебезпечних предметів.

Відповідь на це питання, хоча й опосередковано можуть надати положення «Інструкції про поводження з вибуховими матеріалами в органах і підрозділах Національної поліції України та підрозділах Експертної служби Міністерства внутрішніх справ України» [7] (далі –

Інструкція). Хоча вона і визначає порядок поводження з вибуховими матеріалами працівниками поліції та судовими експертами Експертної служби МВС, окремі її вимоги можуть бути корисними у практичній діяльності спеціалістів ДВЛ.

Тож метою цієї роботи є визначення шляхів вирішення проблеми дослідження пожежі за можливої наявності вибухонебезпечних предметів спеціалістами ДВЛ на основі аналізу основних положень Інструкції [7].

Насамперед, серед низки термінів, наведених у пункті 3 розділу I *Загальні положення* цієї Інструкції [7] можна виділити наступні:

вибухова речовина – хімічна речовина або суміш речовин, здатна під впливом зовнішніх дій до швидкого хімічного перетворення, що відбувається з виділенням великої кількості енергії, тепла та газоподібних продуктів;

вибуховий пристрій – спеціально виготовлений промисловим або саморобним способом пристрій одноразового застосування, який за певних обставин спроможний до вибуху з утворенням уражаючих факторів, обумовлених дією енергії хімічного вибуху вибухових речовин;

вибухові матеріали – вибухові пристрої промислового та саморобного виготовлення, вибухові речовини, засоби підризу, засоби ініціювання, інші вироби та пристрої, які містять вибухові речовини;

засоби ініціювання – вироби та пристрої, що є джерелом початкового детонаційного імпульсу для здійснення вибуху заряду вибухової речовини (електродетонатори, капсуль-детонатори, мінні детонатори тощо);

засоби підризу – пристрої, призначені для ініціювання вибуху заряду вибухової речовини (підривачі ручних гранат, інженерних боеприпасів, артилерійських снарядів, ракет, авіабомб тощо), основними складовими частинами яких є засіб ініціювання і механізм приведення засобу ініціювання у дію.

Використання та розуміння цих термінів під час підготовки звітних матеріалів сприятиме однозначності тлумачення тексту як спеціалістами ДВЛ, так і судовими експертами Експертної служби МВС.

У пункті 4 розділу II *Особливості проведення огляду місця події спеціалістами-вибухотехніками НПУ, пов'язаного з використанням вибухових матеріалів або таких, що їх нагадують* вказані безпечні відстані виведення людей від небезпечного місця події, що становлять:

на відкритій місцевості – не менше ніж на 100 м;

у будівлі – на 50 м від неї або на максимально можливу відстань з урахуванням характеру місцевості.

Також постає питання: чи безпечно виконувати роботи по огляду місця пожежі за можливої наявності вибухонебезпечних предметів?

Друге речення пункту 6 розділу II *Особливості проведення огляду місця події спеціалістами-вибухотехніками НПУ, пов'язаного з використанням вибухових матеріалів або таких, що їх нагадують* зазначає, що: «Доступ до ділянки місцевості, приміщення, транспортних засобів надається лише після завершення їх обстеження спеціалістами-вибухотехніками НПУ та складення акта перевірки об'єкта на наявність

вибухових матеріалів», форма якого наведена у додатку 1 до Інструкції [7]. Хто ж складає Акт перевірки об'єкта?

Відповідно до підпункту 8 пункту 20 розділу II *Особливості проведення огляду місця події спеціалістами-вибухотехніками НПУ, пов'язаного з використанням вибухових матеріалів або таких, що їх нагадують* Акт перевірки об'єкта за результатами пошуку вибухових матеріалів або таких, що їх нагадують, складає керівник вибухотехнічної групи, залученої до проведення слідчих дій.

По суті, акт перевірки об'єкта спеціалістами-вибухотехніками Нацполіції є дозволом безпеки проведення робіт із дослідження пожеж спеціалістами ДВЛ!

Відповідно до пункту 9 розділу II *Особливості проведення огляду місця події спеціалістами-вибухотехніками НПУ, пов'язаного з використанням вибухових матеріалів або таких, що їх нагадують* у випадках виявлення вибухових матеріалів до їх вилучення обов'язково залучаються спеціалісти-вибухотехніки Нацполіції.

Окремі заходи безпеки під час поводження з вибуховими матеріалами, якщо працівники ДВЛ їх виявили під час дослідження пожежі, можна почерпнути з третього розділу Інструкції [7] *Заходи безпеки та організація роботи під час поводження з вибуховими матеріалами, проведення судових експертиз щодо об'єктів, пов'язаних із вибухами, знешкодженням (знищенням), вилученням вибухових матеріалів*. Загалом, загальних заходів безпеки визначено 17.

Як же працівники ДСНС можуть отримати інформацію про наявність на місці пожежі вибухонебезпечних предметів?

Відповідно до підпункту 9 пункту 3 розділу XIV *Дії спеціалістів-вибухотехніків НПУ, судових експертів-вибухотехніків та інших судових експертів під час виникнення аварійних або інших надзвичайних ситуацій* спеціалісти-вибухотехніки та судові експерти під час проведення дій на місці події у разі виникнення пожежі мають сповістити працівників ДСНС (після їх прибуття) про наявні в зоні пожежі чи поблизу неї типи й кількість вибухових матеріалів та місця їх розміщення у разі, якщо евакуювати вибухові матеріали з місця пожежі не вдалося.

Для подальшого поводження з вибуховими матеріалами з метою їх приведення у стан, що дозволяє перевезення, зберігання, дослідження, – визначається категорія вибухонебезпечності.

Вибухові матеріали відповідно до їх якісного стану та дії щодо поводження з ними за вибухонебезпечністю поділяються на три категорії:

надзвичайно небезпечні (перша категорія);

небезпечні (друга категорія);

обмежено небезпечні (третя категорія).

У додатку 2 до Інструкції [7] наведено цей розподіл у табличній формі.

Список використаних джерел:

1. Про введення воєнного стану в Україні: Указ Президента України від 24 лютого 2022 р. № 64/2022. *Голос України*, 2022. № 37.

2. Ніжник В. В., Климась Р. В., Одинець А. В. Гасіння пожеж на складах нафти та нафтопродуктів в умовах ведення бойових дій. *Теорія і практика гасіння пожеж та ліквідації надзвичайних ситуацій*: Матеріали XIII Міжнародної науково-практичної конференції. Черкаси: ЧПБ ім. Героїв Чорнобиля НУЦЗ України, 2022. С. 30–32.
3. Про організацію роботи дослідно-випробувальних лабораторій територіальних органів ДСНС: окреме доручення ДСНС від 07 квітня 2021 р. № В-97, яким до ГУ ДСНС в областях і м. Києві направлено *Примірне Положення про дослідно-випробувальну лабораторію територіального органу ДСНС*.
4. *Кримінальний процесуальний кодекс України*: Кодекс України від 13 квітня 2012 р. № 4651-VI. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, 2013, № 9–13, ст. 88.
5. Про затвердження Порядку спільних дій Національної поліції України, Державної служби України з надзвичайних ситуацій та Експертної служби Міністерства внутрішніх справ України під час проведення огляду місця пожежі, виявлення, припинення, попередження та розслідування кримінальних правопорушень та інших подій, пов'язаних з пожежами: наказ МВС України від 24 липня 2017 р. № 621 (zareestrovaniy u Min'yosti 14.08.2017 za № 998/30866). *Офіційний вісник України*, 2017, № 72, ст. 2216.
6. Середа Д. В., Климась Р. В. Процесуальні підстави залучення фахівців дослідно-випробувальних лабораторій системи ДСНС як спеціалістів до участі в кримінальному провадженні у справах по пожежам. *KELM (Knowledge, Education, Law, Management)*. Lublinie: Fundacja Instytut Spraw Administracji Publicznej: vol. 1, № 5 (41), 2021. С. 264–270. DOI: <https://doi.org/10.51647/kelm.2021.5.1.38>.
7. Про затвердження Інструкції про поводження з вибуховими матеріалами в органах і підрозділах Національної поліції України та підрозділах Експертної служби Міністерства внутрішніх справ України: наказ МВС України від 19 серпня 2019 р. № 691 (zareestrovaniy u Min'yosti 04.10.2019 za № 1081/34052). *Офіційний вісник України*, 2019, № 80, ст. 2753.

Ключові слова: дослідно-випробувальні лабораторії, спеціалісти, огляд місця пожежі, аспекти залучення, воєнний стан.

Key words: research and testing laboratories, specialists, inspection of the fire site, aspects of involvement, martial law.